

Eropalvelujen ja sovinnollisen yhteistyövanhemmuuden kehittäminen -työryhmä /
pj. Marjatta Karhuvaara**Palvelukuvaus**

Palvelu- Perheoikeudelliset palvelut Uudenmaan maakunnassa / lapsen huollon ja tapaamisoikeuden
kokonaisuuden turvaaminen = **lastenvalvojen sopimuspalvelut lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta**
nimi: **koskevan sopimuksen valmistelussa ja vahvistamisessa**

EHDOTUS palvelujen järjestämiseksi Uudenmaan maakunnassa

Palvelun sisältö

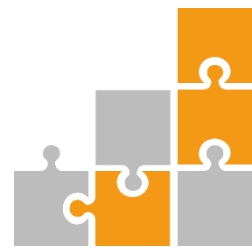
Sosiaalihuollossa asiakkaalle tarjottavaa tukea kuvataan palvelutehtävinä ja niissä annettavina sosiaalipalveluina. Yksittäisten sosiaalipalvelujen kuvaamisen tulee perustua kansallisesti määriteltyyn sosiaalipalvelut -luokitukseen. **Lapsen huollon ja tapaamisoikeuden turvaaminen** on sosiaalipalvelu, joka kuuluu palvelutehtävuokituksessa perheoikeudellisiin palveluihin. Tässä palvelukuvauksessa kuvataan **lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva sopimuspalvelu sosiaalitoimessa**. <https://thl.fi/fi/web/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/tietojarjestelmalvelut/sosiaalihuollon-tiedonhallinta/palvelutuotannon-toiminnalliset-maarittelyt/sosiaalihuollon-palvelutehtavat-ja-sosiaalipalvelut>

Lainsäädännöllinen ohjeistus

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 8 §:n mukaan sopimus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on tehtävä kirjallisesti ja esitettävä vahvistettavaksi kunnan sosiaalilautakunnalle, Sosiaalilautakunnan on harkitessaan, voidaanko sopimus vahvistaa, otettava huomioon lapsen etu ja lapsen omat toivomukset siten kuin 10 ja 11 §:ssä säädetään. Sopimus on jätettävä vahvistamatta, jos kumpikaan lapsen vanhemmista ei ole lapsen huoltaja. 8 a §:n nojalla lastenvalvojan tulee vahvistaa neuvolassa ennakkollisen tunnustamisen yhteydessä laadittu yhteishuoltosopimus isyyden vahvistamisen jälkeen. Sopimus, jonka sosiaalilautakunta on vahvistanut, on voimassa ja voidaan panna täytäntöön niin kuin tuomioistuimen antama lainvoimainen päätös. **Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun asetuksen 23 §:ssä** säädetään huolto- ja tapaamisasioissa käytettävistä lomakkeista. Muutoin sopimusten vahvistamistehtävää ei ole sosiaalitoimen näkökulmasta erikseen lainsäädännöllä ohjeistettu.

Sosiaalitoimen palvelua käyttävät vanhemmat ovat myös sosiaalihuollon asiakkaita, ja **sosiaalihuollon asiakaslaki** asettaa reunaehdoja työskentelylle. Asiakslain mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää sekä oikeus saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista. Asiakkaalla on myös tietojensaantioikeus joko henkilötietolain tai asianosaisena julkisuuslain nojalla.

Sosiaalitoimen työskentelyn tulee olla myös **hallintolain** mukaisten hyvän hallinnon oikeusperiaatteiden mukaista: palvelussa tulee toteutua yhdenvertaisuusperiaate, tarkoitussidonnaisuuden periaate, objektiviteettiperiaate, suhteellisuusperiaate ja luottamuksensuojanperiaate.

Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan sopimuksen valmistelu ja vahvistaminen lastenvalvojien sopimuspalveluna

Sopimusneuvottelut lastenvalvojan luona voivat koskea pelkästään lapsen huoltoa, asumista tai tapaamisoikeutta tai kaikkia näitä yhdessä. Varsinkin silloin, kun kyseessä on ns. uusi ero, lastenvalvojan luokse tullaan neuvottelemaan kaikista lasta koskevista sopimuksista samalla kertaa.

Lastenvalvojatyötä tehdään eri kunnissa eri tavoin. Joissakin kunnissa lastenvalvojatyöhön kuuluva sopimustyöskentely on mallinnettu siten, että vanhempia voidaan tavata tarvittaessa useita kertoja, haastavissa tilanteissa voidaan käyttää myös työparia ja tapaamisia voidaan vanhempien suostumuksella ja toiveesta järjestää myös yhdessä muiden toimijoiden kuten lastensuojelun kanssa. Työryhmä pitää tällaista työskentelymallia hyvänä ja sopimuspalvelut tulisi resursoida niin, että tämä olisi käytännössä mahdollista.

Työryhmän näkemyksen mukaan sopimustyöskentelyä tulisi tehdä sovittavalla työotteella ja tarvittaessa monitoimijaisesti, mutta lastenvalvojatyö tulee selkeästi pitää erillään avioliittolain mukaisesta perheasioiden sovittelusta. Lastenvalvojatyöhön ei kuulu myöskään eroa työstävä auttaminen terapeuttisin menetelmin. Sopimustyöskentelyyn sisältyy myös velvollisuus selvittää lasten ja vanhempien tuen tarve erotilanteessa ja ohjata perhettä tarvittaessa muiden palveluiden piiriin. Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaiset ilmoitusvelvollisuudet koskevat myös lastenvalvojaa. **Sopimustyöskentelyn ensisijaisena tavoitteena on kuitenkin aikaansaada vanhempien yhteisymmärryksessä allekirjoittama lapsen edun mukainen sopimus.**

Käytännössä työskentely vanhempien kanssa on keskustelua eri ratkaisumalleista ja niiden toimivuudesta lapsen ja vanhempien arjessa, molempien vanhempien mielipiteen kuulemista ja huomioon ottamista, avointa keskustelua perheen tilanteesta, riskitekijöiden tunnistamista ja pyrkimystä niiden huomioimiseen sopimusneuvotteluissa sekä vanhempien vastuuttamista ratkaisuihin. Työskentelyyn tulee olla avointa ja läpinäkyvää ja vanhempia on kohdeltava puolueettomasti ja yhdenvertaisesti.

Lasta koskevien sopimusten sisällöstä päättävät kuitenkin vanhemmat. Lastenvalvoja ei voi ratkaista asiaa vastoin vanhempien tahtoa eikä velvoittaa toista vanhempaa suostumaan toisen osapuolen vaatimuksiin. Lastenvalvojalla ei ole mahdollisuutta velvoittaa toista vanhempaa edes saapumaan neuvotteluun. Lastenvalvoja voi vain neuvotella vanhempien kanssa valvoen samalla lapsen edun toteutumista. Hän tuo vanhempien käyttöön juridiikan, sosiaalityön ja vuorovaikutuksen asiantuntemusta ja kokemusta. Lastenvalvoja voi vahvistaa vanhempien välillä syntyneen sopimuksen, ellei ole aihetta olettaa, että sopimus olisi vastoin lapsen etua. Lastenvalvojalle on siis velvollisuus valvoa lapsen etua ja jossain tilanteessa myös oikeus ja velvollisuus jättää sopimus vahvistamatta.

Sopimuksen vahvistavana viranomaisena lastenvalvojan on aina oltava vakuuttunut myös siitä, että sopimus on aidosti ja vapaaehtoisesti kummankin sopijapuolen hyväksymä. Jos asia jää riitaiseksi, lastenvalvojan on ohjattava vanhemmat jatkotyöstämään asiaa esimerkiksi avioliittolain mukaiseen perheasioiden sovitteluun tai tilanteen vaatiessa käräjäoikeuteen ja tarvittavien tukipalvelujen piiriin.

Lastenvalvojien sopimuspalveluna vahvistetaan myös ennakkollisen isyyden tunnustamisen yhteydessä neuvolassa laadittu sopimus vanhempien yhteishuollosta. Menettely on kokonaisuudessaan kirjallinen.

*Palvelujen
käyttäjät,
käyttäjryhmät*

Palvelu on tarkoitettu eroaville, eronneille ja erillään asuville lapsiperheille. Käytännössä huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa lastenvalvojan luona asioivat lapsen vanhemmat joko eroperheenä tai isyyden vahvistamisen yhteydessä. Joissain tilanteissa lastenvalvojan luona voi asioida myös lapsi, jos vanhempien kanssa on sovittu, että lastenvalvoja tapaa myös lapsen.

Asiakkuudet voivat olla kertakäyntejä, useampia tapaamisia sisältäviä käyntejä tai määräaikaan sopimukseen liittyen sovitun mukaisin väliajoin toistuvia käyntejä.

Lähtökohtaisesti edellytetään, että vanhemmat ovat yhtä aikaa läsnä neuvottelussa ja kaikki työskentelyssä kertynyt tieto on asianosaisjulkista. Virka-apuasioissa asiakkaana on kuitenkin vain toinen vanhemmista.

Jos vanhemmat eivät riittäisi suostuun asiomaan lastenvalvojan luona yhtä aikaa tai toinen vanhempi ei ylipääntään halua käsitellä asiaa lainkaan, tulee arvioitavaksi, onko asiassa edellytyksiä työskentelyyn lastenvalvojan luona vai onko asia sen laatuinen, että vanhemmat tulisi ohjata saattamaan asia suoraan käräjäoikeuden ratkaistavaksi. Tilanteen arvioinnissa on otettava huomioon myös vanhemman oikeus sosiaalihuoltolain mukaiseen neuvontaan ja ohjaukseen. Tällaisissa tilanteissa vanhemmille voi helposti syntyä kokemus puolueellisuudesta ja epätasa-arvoisesta kohtelusta tai toisaalta siitä, etteivät he ole tulleet autetuiksi.

*Palvelujen
käyttäjien
määräytyminen*

Palvelun lakisääteisyys

Sosiaalihuoltolain 14 § 2 momentin 12) kohdan mukaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa säädettyjen tehtävien järjestämisestä on huolehdittava kunnallisina sosiaalipalveluina.

Kuntien kesken järjestämisvastuu määräytyy lapsenhuoltolain 8 §:n mukaisesti: sopimus on esitettävä vahvistettavaksi sen kunnan sosiaalilautakunnalle, missä lapsella on asuinpaikka, ja jos lapsella ei ole asuinpaikkaa Suomessa, sen kunnan sosiaalilautakunnalle, missä lapsella on viimeksi ollut Suomessa asuinpaikka tai, jos lapsella ei ole ollut Suomessa asuinpaikkaa, sen kunnan sosiaalilautakunnalle, missä lapsen vanhemmilla tai jommallakummalla vanhemmista on asuinpaikka. Jos minkään kunnan sosiaalilautakunta ei ole toimivaltainen, sopimus on esitettävä vahvistettavaksi Helsingin kaupungin sosiaalilautakunnalle.

Maakuntauudistuksen myötä järjestämisvastuu- ja toimivaltasäännökset on uudistettava vastaamaan muuttuvaa toimintaympäristöä. Työryhmä ehdottaa, että lähtökohtaisesti maakunnan asukkaat voisivat asioida missä tahansa maakunnan alueellisista toimipisteistä. Niitä tilanteita varten, joissa vanhemmat olisivat erimielisiä asioimispisteestä, toimipiste määräytyisi lapsen asuinpaikan perusteella.

*Palvelutarpeen
selvittäminen*

Asiakkaan palvelun tarve selvitetään mahdollisimman tarkasti jo ajanvarauksen yhteydessä. Tällä pyritään varmistamaan siitä, että asiakas ohjautuu heti oikeaan palveluun ja saa tarvittavat ohjeet valmistautuakseen asiakastapaamiseen mahdollisimman hyvin. Palvelun tarve tarkistetaan ja tarkennetaan asiakaskäynnin aluksi.

Asiakkaat ohjautuvat palveluun itse tai muun toimijan ohjaamana. Yhteydenottajana voi olla myös muu viranomais tai toimija asiakkaan puolesta. Itse palvelussa ei kuitenkaan voi asioida asiakkaan puolesta, vaan palvelussa edellytetään henkilökohtaista asiointia.

Asia voi tulla vireille myös virka-apuna toisesta kunnasta tai keskusviranomaisen kautta toisesta valtiosta.

<i>Vaikuttavuus</i>	Sosiaalitoimen sopimuspalvelun tarkoituksena on hyvän yhteistyövanhemmuuden jatkuminen lapsen edun toteutumiseksi sekä lapsen asioiden järjestäminen erossa oikeudellisesti täytäntöönpanokelpoisin sopimuksin.
<i>Sidosryhmät ja kumppanuudet</i>	Lapsen huoltoa ja asumista koskevien sopimusten valmistelussa ja vahvistamisessa sosiaalitoimi on lähtökohtaisesti vanhemmilta saadun tiedon varassa. Jos vanhemmat tuottavat ristiriitaista tietoa tai keskusteluissa nousee huoli tai epäily lapsen hyvinvoinnista tai vanhempien huoltajuuskyvyistä, voidaan vanhempien suostumuksella työskennellä myös monitoimijaisesti. Tästä näkökulmasta tärkeimpiä sidosryhmiä ovat muut sosiaalihuollon toimijat. Yhteistyön ja toimivaltakysymysten näkökulmasta tärkeimpiä sidosryhmiä ja kumppanuuksia ovat muut kunnat, tuomioistuimet, oikeusaputoimistot, oikeusministeriö, ulkoasiainministeriö ja maahanmuuttovirasto. Palveluohjauksen näkökulmasta keskeisiä sidosryhmiä ovat sosiaalihuollon, neuvolan, koulun ja varhaiskasvatuksen toimijat sekä kolmannen sektorin toimijat.
<i>Palvelulupaus</i>	Jonot sosiaalitoimen sopimuspalveluihin ovat tällä hetkellä etenkin suuremmissa kunnissa useita kuukausia. Työryhmä ehdottaa palvelulupaukseksi, että ensikäynti sosiaalitoimen sopimuspalveluun pyritään tarjoamaan kuukauden kuluessa yhteydenotosta.
<i>Henkilöstö ja toimipisteet</i>	<p>Useissa kunnissa lapsen huoltoa ja asumista koskevien sopimusten valmistelu ja vahvistaminen on delegoitu lastenvalvojan virassa työskenteleville henkilöille. Joissakin kunnissa nämä tehtävät on osoitettu myös muita sosiaalityön tehtäviä hoitaville viranhaltijoille.</p> <p>Lastenvalvojan kelpoisuudesta on säädetty sosiaalihuoltolain 27 a §:ssä. Sen mukaan lastenvalvojan tehtävässä voi toimia sosiaalityöntekijä tai henkilö, jolla on muu tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto. Samat pätevyysvaatimukset koskevat myös muuta henkilöä, jonka tehtäviin kuuluu vastata lapsen elatuksesta annetun lain 8 §:ssä tarkoitettujen sopimusten valmistelusta. Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaan mukaan tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto voi olla esimerkiksi oikeustieteen kandidaatin (nyk. maisterin) tutkinto.</p> <p>Käytännössä sopimuspalveluissa työskentelee sosiaalityöntekijöitä, juristeja sekä muun ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita. Henkilöstön työntekijäkokemus vaihtelee suuresti. Henkilöstöllä on monipuolinen kielitaito ja vähintään vahva englannin kielen taito.</p> <p>Lastenvalvojatyö on varsin itsenäistä, mikä on sekä tyytyväisyyden aihe että haaste. Mahdollisuus työparityöskentelyyn ja monitoimijaisuuteen sekä konsultointimahdollisuus erityistä osaamista vaativissa kysymyksissä toisi työryhmän näkemyksen mukaan vahvistusta ”yksintekemiseen”.</p> <p>Haasteena erityisesti 2-kuntatyöskentelyssä koetaan erilaiset työkäytännöt ja linjaukset kuntien välillä. Työryhmän ehdottama keskitetty johtaminen ja kehittäminen toisi parannusta nykykäytäntöön ja ennen kaikkea asiakkaille.</p> <p>Haasteena koetaan myös asiakkaiden sitoutumattomuus sovittuihin tapaamisaikoihin. Käyttämättä jätettyjen asiakasaikojen osuus on tällä hetkellä noin 20 %.</p> <p>Jonotusaikojen pituudella on suora yhteys käyttämättä jätettyjen aikojen osuuteen, mihin on syytä kiinnittää erityistä huomiota lastenvalvojapalvelujen resurssoinnissa. Walk in -palveluilla on pyritty vastaamaan myös tähän haasteeseen.</p> <p>Ks. kysely</p>

<i>Resurssit</i>	Ks. kysely
<i>Hyvät käytännöt, kehittämiss-hankkeet</i>	<p>Joissakin kunnissa on kokeilussa ns. Walk in -palvelu, jossa sopimuspalveluun on mahdollista tulla ilman ajanvarausta. Sen soveltuvuutta huolto- ja tapaamisoikeutta koskevien sopimusten käsittelyyn on syytä arvioida.</p> <p>Lapessa pilotoitavan Eron ensiapupisteen toivotaan vastaavan asiakkaiden tiedontarpeeseen ja auttavan valmistautumiseen myös sopimustyöskentelyyn lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevissa sopimusasioissa.</p> <p>Vantaalla on kokeiltu lastenvalvojan ja perheneuvolan yhteistyönä asiakastapaamisia, joissa huomioidaan lastenvalvojan sopimusoikeudellinen osaaminen ja perheneuvojan tarjoama psykoedukatiivinen asiantuntemus. Mikäli kokeilu tuottaa hyviä tuloksia, palvelu voitaisiin ottaa osaksi maakunnan palveluvalikkoon.</p> <p>Monissa kunnissa lastenvalvojat toimivat samassa toimipisteessä ja kiinteässä yhteistyössä tapaamispaikkatoiminnan kanssa. Tämä on osoittautunut erittäin hyväksi käytännöksi.</p>
<i>Palvelujen yhdyspinnat ja yhteistyö muiden palveluiden kanssa sekä miten palvelujen integraatio toteutetaan</i>	<p>Ks. kohta sidosryhmät ja kumppanuudet.</p> <p>Eniten synergioita palvelulla on muiden sosiaalihuollon toimijoiden kanssa. Monitoimijaista työskentelyä tulisi lisätä. Tapaamispaikkatoiminta on palvelun tärkein yhteistyöpinta ja näiden toimintojen tulisi sijaita mahdollisuuksien mukaan samassa toimipisteessä. Tapaamispaikan vastaava ohjaaja voi tarvittaessa osallistua lastenvalvojan luona järjestettäviin sopimusneuvotteluihin motivoiden vanhempia ja madaltaen kynnystä tapaamispaikkapalvelujen käyttöön. Toimiva yhteistyö käytännön tasolla helpottaa myös sosiaalihuoltolain 27 §:ssä säädettyä velvollisuutta ilmoittaa keskeyttämistään tai muusta syystä toteutumatta jääneistä sovitusta tapaamisista.</p>
<i>Palvelun laatu</i>	Ks. päälomake
<i>Toiminnalliset ja taloudelliset mittarit</i>	<p>THL kerää huolto-, asumista ja tapaamisoikeutta koskevien sopimusten osalta vuosittain seuraavia tietoja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sosiaalitoimissa vahvistetut huolto-, asumista- ja tapaamisoikeutta koskevat sopimukset yhteensä - uudet sopimukset - sopimukset, joissa muutettu tuomioistuimen päätöstä - sopimukset, joissa muutettu sosiaalitoimen vahvistamaa sopimusta - sopimukset eriteltyinä huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen - sopimukset eriteltyinä yhteishuolto/yksinhuolto - sopimukset eriteltyinä yhteishuolto, vanhemmat asuvat yhdessä / vanhemmat asuvat erillään - sopimukset eriteltyinä yksinhuolto ja asuminen äidin/isän luona - sopimukset vuoroasuminen <p>Kunnissa kerätään tietoa sopimuspalvelujen sopimusmääristä sekä asiakaskäyntien määristä. Niistä on eriteltävissä myös erotilanteisiin ja isyyden vahvistamiseen liittyvät käynnit. Niistä ei ole kuitenkaan eriteltävissä pelkästään huolto- ja tapaamisoikeutta koskevia käyntimääriä. Joissakin kunnissa tilastoidaan myös asiakaskäyntien kävijämäärät.</p>
	Ks. kysely
<i>Osallisuus ja vaikuttaminen</i>	Ks. päälomake
<i>Kielelliset oikeudet</i>	Ks. päälomake

*Muutoksen
mahdollisuudet
ja muutos
asiakas-
näkökulmasta*

Virka-apuasioissa asiakkaana voi olla vain toinen vanhemmista. Työryhmän näkemyksen mukaan olisi kuitenkin hyvä, jos vanhemmat voisivat asioida yhdessä eri asuinkunnista huolimatta. Maakuntauudistuksen myötä tähän toivotaan parannusta siltä osin kuin vanhemmat asuisivat saman maakunna alueella.

Kuntien sopimuspalveluissa on tällä hetkellä käytössä eri tietojärjestelmiä. Palvelun tasalaatuisuus ja se, että maakunnan asukkaat voisivat asioida missä tahansa toimipisteessä, edellyttää työryhmän näkemyksen mukaan tietojärjestelmien yhtenäistämistä.

Muutoksen uhat

Ks. päälomake

*Muut toiminta-
ympäristön
muutokset*

THL:n asettamassa työryhmässä kartoitetaan erityisesti lastenvalvojatyön tuottamista ja sisältöjä. **Tavoitteena on mallintaa ja ohjata työskentelyä valtakunnallisesti.** Maakunnallisen työskentelyn kehittämisen tulee liittyä kiinteästi tähän työskentelyyn.